

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/336839323>

ΧΩΡΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Conference Paper · September 2012

CITATIONS

0

READS

219

2 authors, including:

[Minas Angelidis](#)

National Technical University of Athens

80 PUBLICATIONS 51 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

ESPON project 1.1.3 Enlargement of the European Union and the wider European Perspective as regards its Polycentric Spatial Structure [View project](#)

ESPON INTERCO Indicators of Territorial Cohesion [View project](#)

ΠΧ

**3^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ,
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**Πεδίον Άρεως, Βόλος
27 - 30 Σεπτεμβρίου 2012**

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
**3^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ,
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ISBN 978-960-9439-12-1

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΑΦΗΜΑ
ISBN 978-960-6865-51-0

**Πανεπιστημιακές
Εκδόσεις Θεσσαλίας**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΑΦΗΜΑ

Αργοναυτών-Φιλελλήνων
ΤΚ 38221, Βόλος
Τηλ: 24210 74762-3, & Fax 24210 74777
[http:// utpress.uth.gr](http://utpress.uth.gr)
[e-mail: press@uth.gr](mailto:press@uth.gr)

Δημητρίου Γούναρη 62-68,
Θεσσαλονίκη, 54635
Τηλ.: 2310 248272, Φαξ: 2310 248272
[e-mail: grafima@gmail.com](mailto:grafima@gmail.com), grafima@grafima.com.gr
<http://www.grafima.com.gr>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

3 Ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Οργανωτική Επιτροπή	v
Επιστημονική Επιτροπή	v
Πρόλογος	vii
Πίνακας Περιεχομένων	ix
Πρόγραμμα Συνεδρίου	xxvii

ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

• Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ -ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ: ΜΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ Η. Μπεριάτος	3
• ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ: ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Η. Μπεριάτος	4
• ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΟΥ Δ.Ν. Γούσιος, Π.Ι. Μαρδάκης, Ι.Ν. Φαρασλής	5
• ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ Μ. Χαϊνταρλής	6
• Η ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ Λ. Τοπάλογλου, Β. Csurcea, Δ. Καλλιώρας και Π. Πανταζής	7
• Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ Α. Στρατηγέα και Χ.-Α. Παπαδοπούλου	8
• ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ Σ. Χατζηκοκόλη, Α. Αναστασιάδης	9
• ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΣΤΗ «ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΠΟΙΗΣΗ» ΤΟΥ «ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗ» Ε. Άγα, Π. Λαφαζάνη, Μ. Μυρίδης, Ι. Πισσούριος, Σ. Σπυρέλλης, Λ. Στάμου, Α. Χριστοδούλου	10
• ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ Α. Γιαννακού και Α. Τασοπούλου	11
• ΧΩΡΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ Μ. Αγγελίδης, Γ. Κάρκα	12

ΧΩΡΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Μ. Αγγελίδης¹, Γ. Κάρκα²

¹ Καθηγητής, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Εργαστήριο Χωρικού σχεδιασμού και Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών, Σχολή Αρχιτεκτόνων, ΕΜΠ, Πατησίων 42, 10682 Αθήνα

² Δρ Πολεοδόμος – χωροτάκτης, Ρούμελης 2, 15127 Μελίσσια

E-mail: angelidi@central.ntua.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η «χωρική συνοχή» (territorial cohesion) αποτελεί, στις μέρες μας, μια έννοια με πολύ μεγάλη σημασία για τη χωρική ανάπτυξη και την πολιτική χωρικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο κύριος λόγος για αυτό είναι το ότι η κατεύθυνση πολιτικής για «χωρική συνοχή» έχει ενταχθεί στην ισχύουσα Συνθήκη της Λισαβόνας και, ως εκ τούτου, αποτελεί τη νομική βάση για τη διαμόρφωση των «χωρικών» (territorial) δράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εισήγηση εξετάζει, ειδικότερα, (α) τις πρόσφατες εξελίξεις όσον αφορά στις χωρικές ανισότητες στον ευρωπαϊκό χώρο, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ενοποίησης (β) τις διαφορετικές πτυχές (aspects) της έννοιας της «χωρικής συνοχής»: ανταγωνιστικότητα / καινοτομία / απασχόληση, δημογραφική και κοινωνική δομή, περιβάλλον / ενέργεια / κλιματική αλλαγή, χωρική διακυβέρνηση (γ) την εξέλιξη ορισμένων βασικών δεικτών «χωρικής συνοχής» στις χωρικές ενότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην τελευταία δεκαπενταετία. Μέρος της εισήγησης στηρίζεται σε ορισμένο βαθμό σε σημεία της ερευνητικής εργασίας της Ομάδας ΕΜΠ., η οποία συμμετείχε στο πρόγραμμα ESPON (European Spatial Planning Observation Network) INTERCO: Territorial cohesion Indicators and Indices, το οποίο υλοποιήθηκε από Διεθνική Ερευνητική Ομάδα με επικεφαλής / Lead Partner το Πανεπιστήμιο της Γενεύης. Η εισήγηση περιλαμβάνει όμως κατά βάση νέες επεξεργασίες.

Λέξεις Κλειδιά: χωρική συνοχή, χωρική ανάπτυξη, δείκτες, Ευρωπαϊκή Ένωση

ΧΩΡΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Μ. Αγγελίδης

Καθηγητής, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Εργαστήριο Χωρικού Σχεδιασμού και Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών, Σχολή Αρχιτεκτόνων, ΕΜΠ, Πατησίων 42, 10682 Αθήνα

Email: angelidi@central.ntua.gr

Γ. Κάρκα

Δρ Πολεοδόμος – χωροτάκτης, Ρούμελης 2, 15127 Μελίσσια

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η «χωρική συνοχή» (territorial cohesion) αποτελεί, στις μέρες μας, μια έννοια με πολύ μεγάλη σημασία για την πολιτική χωρικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον έχει ενταχθεί στην ισχύουσα Συνθήκη της Λισαβόνας. Στον επιστημονικό διάλογο για μια τόσο πολυσύνθετη έννοια μπορεί να συμβάλει σημαντικά ο προσδιορισμός κατάλληλων δεικτών χωρικής συνοχής σε συσχέτιση με τις Κοινοτικές πολιτικές, ο οποίος επιχειρείται στην παρούσα εισήγηση. Ειδικότερα, η εισήγηση εξετάζει: (α) τις πρόσφατες «προκλήσεις χωρικής συνοχής» στον ευρωπαϊκό χώρο, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ενοποίησης (β) τις διαφορετικές πτυχές (aspects) της έννοιας της «χωρικής συνοχής»: ανταγωνιστικότητα / καινοτομία / απασχόληση, δημογραφική και κοινωνική δομή, περιβάλλον / ενέργεια / κλιματική αλλαγή, χωρική διακυβέρνηση. Τέλος, αναφέρεται σε κατάλληλους βασικούς δείκτες «χωρικής συνοχής» για τον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Λέξεις Κλειδιά: χωρική συνοχή, χωρική ανάπτυξη, δείκτες, Ευρωπαϊκή Ένωση

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η «χωρική συνοχή» (territorial cohesion) αποτελεί, στις μέρες μας, μια έννοια με πολύ μεγάλη σημασία για τη χωρική ανάπτυξη και την πολιτική χωρικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο κύριος λόγος για αυτό είναι το ότι η κατεύθυνση πολιτικής για «χωρική συνοχή» έχει ενταχθεί στην ισχύουσα Συνθήκη της Λισαβόνας και, ως εκ τούτου, αποτελεί τη νομική βάση για τη διαμόρφωση των «χωρικών» (territorial) δράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο όρος «χωρική συνοχή» είναι προφανώς πολύ γενικός. Η έννοια της χωρικής συνοχής συζητήθηκε ευρύτατα τα τελευταία χρόνια. Παρότι δεν υπάρχει ένας ομόφωνα αποδεκτός ορισμός της χωρικής συνοχής, σε όλες τις διαφορετικές προσεγγίσεις της έννοιας γίνεται αποδεκτό ότι *οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές παράμετροι (πτυχές, aspects)* έχουν πρωταρχική σημασία για την χωρική συνοχή. Μερικές προσεγγίσεις τονίζουν τη σημασία της οικονομικής διάστασης (ανταγωνιστικότητας) ενώ άλλες, αντίθετα, δίνουν έμφαση στην κοινωνική και / ή περιβαλλοντική προσέγγιση. Ακόμα, μερικοί ερευνητές θεωρούν ότι ορισμένα άλλα ζητήματα, όπως η διακυβέρνηση ή ειδικές χωρικές παράμετροι έχουν περισσότερο βαρύνουσα σημασία για την χωρική συνοχή. Χρειάζεται, τέλος, να αναφέρουμε εδώ την πολιτική προσέγγιση του CEMAT (Council of Europe Conference of ministers responsible for spatial / regional planning) στην *Διακήρυξη της Μόσχας (Moscow dec-*

laration) 2010 όσον αφορά στην χωρική συνοχή. Το CEMAT (2010) θεωρεί τη χωρική συνοχή ως τη «βασική χωρική διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων».

Ο όρος “χωρική συνοχή” έχει μια *αναλυτική πτυχή*, μπορεί δηλαδή να εκφράσει συνθετικά τις κύριες χωρικές ανισότητες ανάμεσα στις χωρικές ενότητες σε κάθε συγκεκριμένο χωρικό επίπεδο: ανάμεσα σε σύνολα χωρών, σε χώρες, σε περιφέρειες, σε νομούς, σε πόλεις, σε συνοικίες μιας πόλης κλπ. Ταυτόχρονα όμως έχει και μια *πτυχή που αναφέρεται στην πολιτική χωρικής ανάπτυξης*, δηλαδή στο ποια πολιτική πρέπει να εφαρμόσουμε για να επιτύχουμε “χωρική συνοχή” στο εσωτερικό κάποιας χωρικής ενότητας. Και στις δύο περιπτώσεις αναφερόμαστε εδώ στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι δύο αυτές πτυχές αλληλοσυνδέονται, αλληλεπιδρούν. Οι *προτεραιότητες* μιας πολιτικής “χωρικής συνοχής” θα πρέπει να αντιστοιχούν (να ανταποκρίνονται) στις κύριες υπάρχουσες χωρικές ανισότητες (“ελλείψεις χωρικής συνοχής”), ή πιο σωστά, στις κύριες *υπάρχουσες “προκλήσεις χωρικής συνοχής”* (territorial cohesion challenges), εφόσον οι τελευταίες συνδέονται νοηματικά πιο άμεσα με τις “*προτεραιότητες πολιτικής για την χωρική συνοχή*”.

2. ΝΕΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΩΡΟ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Στα παρακάτω, θα εξετάσουμε πως εξελίσσεται η προβληματική για τις προκλήσεις χωρικής συνοχής στα σχετικά Κοινοτικά κείμενα χωρικής (και γενικότερης) πολιτικής, τα οποία έχουν λάβει υπ’ όψιν ένα ευρύ φάσμα σχετικών αναλύσεων των πρόσφατων χωρικών μετασχηματισμών στον ευρωπαϊκό χώρο.

Ένα πρώτο σύνολο προκλήσεων χωρικής συνοχής συζητήθηκε στο *Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου* (ΣΑΚΧ, ESDP) του 1999.

Μια νέα προσέγγιση αυτών των προκλήσεων παρουσιάστηκε στην *Χωρική Ατζέντα* (ΧΑ - Territorial Agenda / TA) της ΕΕ (2007). Αυτή η προσέγγιση έλαβε υπόψη τις αλλαγές στην χωρική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 2000. Οι σημαντικότερες αλλαγές (όσον αφορά στην κατανόηση των χωρικών προκλήσεων) συνίστανται στο ότι δόθηκε μεγαλύτερη σημασία στις *χωρικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και της κλιματικής αλλαγής*. Πιο συγκεκριμένα, η Χωρική Ατζέντα 2007 αναφέρεται στις ακόλουθες «νέες χωρικές προκλήσεις» που αντιμετωπίζει η ΕΕ (ΧΑ της ΕΕ 2007 σελίδες 2 και 3)¹: «(α) Περιφερειακά διαφοροποιημένες *επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής* στο χώρο της ΕΕ και στις γειτονικές περιοχές της, ιδιαίτερα όσον αφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη (β) *Αυξανόμενες τιμές ενέργειας, ανεπάρκεια ενέργειας* και δυνατότητες παροχής νέων μορφών ενέργειας (γ) *Επιταχυνόμενη ενσωμάτωση των περιφερειών (της ΕΕ), συμπεριλαμβανομένων των διασυνοριακών περιφερειών, στον παγκόσμιο οικονομικό ανταγωνισμό ...* (δ) Υπερεκμετάλλευση των οικολογικών και πολιτιστικών πόρων και απώλεια της βιοποικιλότητας, ιδιαίτερα μέσω της αυξανόμενης διάχυσης της ανάπτυξης ενώ οι απομακρυσμένες περιοχές (remote areas) αντιμετωπίζουν μείωση του πληθυσμού (ε) *Χωρικές επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής (ειδικά της γήρανσης) καθώς επίσης και της εξωτερικής και εσωτερικής μετανάστευσης στις αγορές εργασίας, στην παροχή δημόσιων υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος όπως επίσης στην αγορά κατοικίας, στην ανάπτυξη της οικιστικής δομής και στο πώς οι άνθρωποι ζουν μαζί στις πόλεις και τις περιφέρειες*».

Η «4η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την οικονομική και κοινωνική συνοχή», η οποία δημοσιεύτηκε το 2007 με τον τίτλο «Ανάπτυξη των Περιφερειών, ανάπτυξη της Ευρώπης» (EC 2007), υπογράμμισε τις ίδιες, λίγο πολύ, γενικές (global) και χωρικές προκλήσεις (με την ΧΑ). Στην έκθεση αυτή υπάρχουν μερικές μικρές αλλαγές στα θέματα προτεραιότητας των επιμέρους προκλήσεων.

¹ Στα παρακάτω, δεν μεταφράζουμε κατά λέξη από τα αγγλικά τα σχετικά τμήματα Κοινοτικών κειμένων, αλλά τα αποδίδουμε έτσι ώστε να μπορεί να γίνει πιο κατανοητή στη γλώσσα μας η ένταξή τους στο θεωρητικό πλαίσιο της «χωρικής συνοχής»

Η «Πράσινη Βίβλος για την χωρική συνοχή» (ΕC 2008, υπότιτλος: «μετατρέποντας την χωρική ποικιλομορφία σε ισχυρό σημείο») αναφέρθηκε επίσης, στις ίδιες, λίγο πολύ, χωρικές προκλήσεις τις οποίες επισημάναμε: παγκόσμιος οικονομικός ανταγωνισμός, κλιματική αλλαγή, ζητήματα ενέργειας, δημογραφικές και κοινωνικές προκλήσεις (συμπεριλαμβανομένων της μετανάστευσης και του κοινωνικού αποκλεισμού κλπ.). Συγκεκριμένα, η «Πράσινη Βίβλος» έδωσε περισσότερη έμφαση στην πρόκληση της βέλτιστης αξιοποίησης των χωρικών διαθεσίμων σε μια ολοένα και εντονότερα παγκόσμια και ανταγωνιστική οικονομία. Επιπλέον, τόνισε την αυξανόμενη σημασία των ισχυρών συνδέσεων/ ροών τεχνολογίας και ιδεών, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου μεταξύ των περιφερειών μέσω της συνεργασίας προκειμένου να χρησιμοποιηθούν τα κοινά διαθέσιμα με έναν συντονισμένο και βιώσιμο τρόπο.

Ένα νεώτερο πλαίσιο θεώρησης των χωρικών προκλήσεων παρουσιάστηκε το 2009 και το 2010 στα ντοκουμέντα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την στρατηγική «Ευρώπη 2020». Η στρατηγική αυτή έλαβε υπ' όψιν την ανάπτυξη της ΕΕ στα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 2000, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης του 2008. Αυτά τα έγγραφα, τα οποία αφορούν επίσης, στην προετοιμασία της νέας Πολιτικής Συνοχής 2014-2020, αναγνωρίζουν τις χωρικές προκλήσεις που συζητήθηκαν παραπάνω και δίνουν περισσότερη έμφαση στις πτυχές τους, οι οποίες συνδέονται στενότερα με την πρόσφατη εντατικοποίηση της κίνησης της παγκοσμιοποίησης: «ο κόσμος κινείται γρήγορα και οι μακροπρόθεσμες προκλήσεις - παγκοσμιοποίηση, πίεση στους πόρους, γήρανση - εντείνονται –βλέπε στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την «Ευρώπη 2020» (2010). Σε άλλο σημείο του κειμένου εκτιμάται ότι η «δημιουργικότητα» της καινοτομίας αποτελεί καίριας σημασίας παράμετρο της παγκοσμιοποίησης, όπως επίσης ότι ο «κοινωνικός αποκλεισμός» και οι «πίεσεις στους πόρους» αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της σημερινής περιόδου ανάπτυξης της Ευρώπης.

Τα ντοκουμέντα του «Ευρώπη 2020» αναφέρονται κυρίως στις «γενικές» (global) προκλήσεις και σε περιορισμένο βαθμό τις χωρικές πτυχές αυτών των προκλήσεων. Μια τέτοια «χωρική εξειδίκευση» παρουσιάζεται στην 5η Έκθεση Συνοχής (ΕΣ) του 2010 (ΕC 2010)², σε συνέχεια της συζήτησης που ξεκίνησε με την Πράσινη Βίβλο για τη χωρική συνοχή, στην οποία αναφερθήκαμε. Επιπλέον, η 5^η ΕΣ τονίζει την σημασία της χωρικής διάστασης ορισμένων θεμάτων, όπως η φτώχεια και η πρόσβαση σε υπηρεσίες.

Είναι επίσης χρήσιμο να δούμε πώς στο έγγραφο της ΕΕ «Περιφέρειες 2020» (European Union / Regional Policy 2008) (που ακολουθεί λίγο πολύ το ίδιο εννοιολογικό πλαίσιο με την στρατηγική «Ευρώπη 2020») αναλύονται οι «περιφερειακές» πτυχές των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η ΕΕ. Πολύ συνοπτικά, αυτό το έγγραφο αξιολογεί ως πιο σημαντικές προκλήσεις για τις ευρωπαϊκές περιφέρειες: την παγκοσμιοποίηση, τις δημογραφικές αλλαγές, τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και την "ασφαλή, αειφόρο και ανταγωνιστική ενέργεια".

Από την δική τους σκοπιά, οι Υπουργοί Χωροταξίας των κρατών μελών, απαντώντας θετικά σε σχετική πρόσκληση της Ουγγρικής Προεδρίας το 2011, θεώρησαν ότι έπρεπε να επικαιροποιήσουν την Χωρική Ατζέντα που είχε εγκριθεί το 2007, ώστε να ανταποκρίνεται στις εν τω μεταξύ εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο. Πιο συγκεκριμένα, ενέκριναν τη «Χωρική Ατζέντα 2020» (2011), η οποία αναφέρεται στις παρακάτω χωρικές προκλήσεις (βλ. στην ενότητα: «Προκλήσεις και δυνατότητες για την χωρική ανάπτυξη - κινητήριες δυνάμεις και οι χωρικές πτυχές τους): (α) Αυξανόμενη έκθεση στην παγκοσμιοποίηση: δομικές αλλαγές μετά από την παγκόσμια οικονομική κρίση (β) Προκλήσεις της ολοκλήρωσης της ΕΕ και οι αυξανόμενες αλληλεξαρτήσεις των περιφερειών (γ) Χωρικά διαφοροποιημένες δημογραφικές και κοινωνικές προκλήσεις, διαχωρισμός των ευάλωτων ομάδων (δ) Κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντικοί κίνδυνοι: γεωγραφικά διαφοροποιημένες επιπτώσεις (ε) Επικείμενες ενεργειακές προκλήσεις που αποτελούν προκλήσεις για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα (στ) Απώλεια βιοποικιλότητας, ευάλωτο (vulnerable) φυσικό τοπίο και πολιτιστική κληρονομιά.

² Προκαταρκτική έκδοση - βλέπε στις Αναφορές

Προχωρώντας πέρα από τα Κοινοτικά κείμενα, σημειώνουμε ότι η Διακήρυξη της Μόσχας 2010 της CEMAT (όπ. αν.) υπογραμμίζει μια σειρά από «νέες προκλήσεις» στην περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης: κλιματική αλλαγή, γήρανση του πληθυσμού και κοινωνική πόλωση, οι οποίες, είναι, σε γενικές γραμμές, παρόμοιες με εκείνες που αναφέρονται στα Κοινοτικά κείμενα, τα οποία σχολιάσαμε παραπάνω.

3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΕ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΧΩΡΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε την εξέλιξη της σκέψης, του προβληματισμού όσον αφορά στις προτεραιότητες των πολιτικών της ΕΕ για την χωρική συνοχή, όπως αυτές αναφέρονται σε κείμενα για την στρατηγική ανάπτυξης της ΕΕ, σε κείμενα για την Πολιτική Συνοχής ή σε ειδικά κείμενα κατευθύνσεων χωρικής (territorial) ανάπτυξης. Σε γενικές γραμμές, οι αρχικά καθορισμένοι στο ΣΑΚΧ του 1999 χωρικοί οικονομικοί, κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι οι οποίοι διαμόρφωσαν το συνολικό χωρικό όραμα των πολιτικών της ΕΕ τείνουν να ενσωματωθούν στην *συνολική έννοια της «χωρικής συνοχής»* που συμπεριλήφθηκε στην *Συνθήκη της Λισσαβόνας* (2007) και, στη συνέχεια, στις προτεραιότητες πολιτικής της ΧΑ 2020.

Ειδικότερα, κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '90 υιοθετήθηκαν (διατυπωμένοι με μικρότερη ή μεγαλύτερη ευκρίνεια) και περιλήφθηκαν σε κείμενα αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σε Οδηγίες για την Πολιτική Συνοχής, σε έγγραφα καθοδήγησης για τη χωρική ανάπτυξη κλπ, *τρεις βασικοί στρατηγικοί προσανατολισμοί χωρικών πολιτικών: η ανταγωνιστικότητα, η συνοχή και η αειφορία*. Αυτό το όραμα απεικονίστηκε κυρίως στο ΣΑΚΧ (1999) το οποίο όρισε ως κύριες πολιτικές προτεραιότητες τις παρακάτω: (α) *Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και μια νέα σχέση πόλης – υπαίθρου* (β) *Ισότητα πρόσβασης σε υποδομές και γνώση* (γ) *Συνετή διαχείριση της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς*.

Στη συνέχεια, η *Στρατηγική της Λισσαβόνας* έδωσε έμφαση στην σημασία της ανταγωνιστικότητας και ιδιαίτερα της *Γνώσης και της Καινοτομίας* για την ανάπτυξη της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, η Στρατηγική της Λισσαβόνας τόνισε την ανάγκη να γίνει η οικονομία της ΕΕ η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο «με τη «γνώση» ως κινητήρια δύναμη, ώστε να επιτευχθεί βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και κοινωνική συνοχή» (ΕΣ 2000). Προχωρώντας προς τη 4η περίοδο προγραμματισμού της πολιτικής συνοχής (2007-2013) οι παραπάνω βασικοί στρατηγικοί προσανατολισμοί διευκρινίστηκαν περαιτέρω, δίνοντας προτεραιότητα στην ανάπτυξη της *επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας*. Η στρατηγική προτεραιότητα της *συνοχής* διατήρησε τη σημασία της, ενώ δόθηκε ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στην πολιτική προτεραιότητα για βιώσιμη ανάπτυξη του Κοινοτικού χώρου - βλέπε ειδικότερα στα τελικά συμπεράσματα του Συμβουλίου του Γκέτεμποργκ (ΕΣ 2001). Ως κρίσιμοι παράγοντες σε αυτήν την «Κοινωνία της Γνώσης» θεωρήθηκαν: η καινοτομία, η έρευνα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η μάθηση και η ανταλλαγή εμπειριών, η οποία απαιτεί ένα πυκνό δίκτυο συνεργαζόμενων «δρώντων».

Η *Πολιτική Συνοχής* αναγνωρίστηκε ως βασικό εργαλείο σε αυτήν την προσπάθεια (ΕΣ 2005). Σύμφωνα με τις *στρατηγικές κατευθυντήριες αρχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη συνοχή για την περίοδο 2007-2013* (ΕΣ 2005), τα προγράμματα που συγχρηματοδοτούνται από την πολιτική συνοχής πρέπει να κατευθύνουν τους πόρους τους σύμφωνα με τις ακόλουθες τρεις προτεραιότητες: (α) Βελτίωση της ελκυστικότητας των κρατών μελών αλλά και «των περιφερειών και των πόλεων» (...) (β) Ενθάρρυνση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας και ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης μέσω της έρευνας και της καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (γ) Δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας με την προσέλκυση περισσότερων ανθρώπων στην απασχόληση ή την επιχειρηματική δραστηριότητα (...). Πιο συγκεκριμένα, η *χωρική διάσταση της πολιτικής συνοχής* σε αυτό το έγγραφο λήφθηκε υπόψη μέσω ειδικότερων κατευθυντήριων αρχών που αφορούσαν: (α) Στην συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην αύξηση των θέσεων απασχόλησης (β) Στην υποστήριξη

της οικονομικής διαφοροποίησης των αγροτικών περιοχών (γ) Στην συνεργασία (διασυνοριακή συνεργασία, διεθνική συνεργασία, διαπεριφερειακή συνεργασία).

Στη συνέχεια, το 2007, η *Χωρική Ατζέντα της ΕΕ* αναθεώρησε το χωρικό όραμα (vision) και τους αντίστοιχους στόχους των Κοινοτικών πολιτικών. Η Ατζέντα προσπάθησε κατ' αρχήν να καταστήσει τις προτεραιότητες των χωρικών πολιτικών ευκρινέστερες αλλά και πιο κατανοητές από τους ενδιαφερόμενους φορείς, χρησιμοποιώντας για αυτόν το σκοπό ένα μικρότερο και απλούστερο κείμενο συγκριτικά με το κείμενο του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ / ESDP 1999). Χωρίς να αποκλίνει σε σημαντικό βαθμό από τους στόχους του ΣΑΚΧ, η Ατζέντα ενσωμάτωσε τις εξελίξεις της χωρικής πολιτικής της ΕΕ, οι οποίες έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού της δεκαετίας του 2000, ιδίως τις νέες προτεραιότητες πολιτικής που σχετίζονται με τις προκλήσεις του νέου τύπου οικονομικού ανταγωνισμού και με την κλιματική αλλαγή.

Επίσης το 2007, η 4η Έκθεση για την Συνοχή (όπ. αν.) τόνισε ότι η Ευρώπη έπρεπε να δώσει την κύρια έμφαση στη γνώση, την καινοτομία και τη βελτιστοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου ... προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της αύξησης της ανταγωνιστικότητας, του δυναμικού και της παραγωγικότητάς της. Υπογραμμίστηκε ιδιαίτερα ότι: «οι προωθητικές οικονομικές δραστηριότητες και ταλέντα τείνουν να συγκεντρώνονται γεωγραφικά σε υψηλό βαθμό σε λίγα αστικά κέντρα τα οποία είναι «διεθνείς παίκτες» (global players)». Η Έκθεση συζήτησε επίσης την έννοια της *κλιματικής αλλαγής* και της επίπτωσής της στην οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή. Συγκεκριμένα αναφέρθηκε στην Έκθεση ότι: «Η γεωργία, η αλιεία και ο τουρισμός επηρεάζονται περισσότερο άμεσα από την κλιματική αλλαγή και απαιτούν σημαντικές επενδύσεις για να αντιμετωπίσουν την *ξηρασία, τις πυρκαγιές, την παράκτια διάβρωση και τις πλημμύρες*. Είναι προφανές ότι οι κοινωνικές ομάδες που είναι πιο ευάλωτες από αυτή την κατάσταση είναι οι κοινωνικά μειονεκτούσες ομάδες ή οι ομάδες χαμηλού εισοδήματος που πιθανότατα δεν διαθέτουν τα μέσα να προσαρμοστούν στις αλλαγές. Από την άλλη πλευρά, όπως τονίστηκε, η ένταξη της κλιματικής αλλαγής ως νέας παραμέτρου στον χωρικό σχεδιασμό –και άρα και των επενδύσεων για την πρόληψή της, στις οποίες αναφερθήκαμε- «δίνει μια αισιόδοξη προοπτική γιατί παρέχει στις περιφερειακές οικονομίες νέα οικονομικά κίνητρα και ευκαιρίες μέσω της *οικο-καινοτομίας (eco-innovation)*, της *ανάπτυξης των φιλικών προς το περιβάλλον βιομηχανιών και της απασχόλησης σε αυτό το πεδίο*».

Ένα επίσης σημαντικό ζήτημα που συζητήθηκε σε αυτή την Έκθεση ήταν συνεχής αύξηση των τιμών της *ενέργειας*, η οποία «αναμένεται να επηρεάσει τις περιφέρειες της ΕΕ με διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι εξαρτώνται από το αντίστοιχο ενεργειακό μίγμα, την οικονομική δομή τους και τη ενεργειακή αποδοτικότητα των εταιριών τους. Οι γεωγραφικά περιφερειακές και οι τουριστικές περιοχές είναι περισσότερο τρωτές γεγονός που οφείλεται στα αυξημένα έξοδα μεταφοράς της ενέργειας σε αυτές. Εντούτοις, οι υψηλές τιμές θα μπορούσαν να αποτελέσουν την κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη ή την επέκταση των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, τις επενδύσεις σε ενεργειακή αποδοτικότητα, τις στρατηγικές ανάπτυξης λιγότερο μεθόδων παραγωγής χαμηλότερης έντασης ενέργειας, παρέχοντας έτσι σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης για τις περισσότερες περιφέρειες».

Η *Πράσινη Βίβλος για την Χωρική Συνοχή* (2008) κεφαλαιοποίησε τα πρώτα αποτελέσματα της συζήτησης για την έννοια και τους στόχους της «χωρικής συνοχής». Όπως επισημαίνει (γενικά): «Κύρια *επιδίωξη* της «χωρικής συνοχής» είναι να επιτευχθεί «*μια πιο ισορροπημένη και αρμονική ανάπτυξη*» σε *ολόκληρη την Ευρώπη...*». Η «Πράσινη Βίβλος» δεν διαφέρει ουσιαστικά από το ΣΑΚΧ (1999) όσον αφορά στις *τρεις γενικές προτεραιότητες πολιτικής*: ενίσχυση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας / της ικανότητας ανάπτυξης, εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και διατήρηση των φυσικών διαθεσίμων. Εντούτοις, δίνει περισσότερη έμφαση σε *τρεις χωρικές κατευθύνσεις συνοχής*: εξισορρόπηση των διαφορών ανάπτυξης που οφείλονται στην συγκέντρωση (concentration) της ανάπτυξης σε ορισμένα μόνο σημεία, εξισορρόπηση της απόστασης μεταξύ των χωρικών ενότητων (territories) («να συνδέσουμε τις χωρικές ενότητες») και εξουδετέρωση του διαχωρισμού μέσω της συνεργασίας.

Το έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «*Ευρώπη 2020*» (ΕC 2010), συγκρινόμενο με τα παλαιότερα, έχει λάβει υπόψη την πρόσφατη οικονομική κρίση και έχει αναδιατυπώσει

τις ουσιαστικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ, αναγνωρίζοντας ως άμεση πρόκληση «την ανάκαμψή» της. Τα μαθήματα από την κρίση είναι αφ' ενός ο αυξανόμενος ρόλος της αλληλεξάρτησης των οικονομιών («η κάθε μια χώρα έχει επιπτώσεις στην ανάπτυξη όλων των υπόλοιπων» (Ευρώπη 2020, 2010, σελίδα 4) και αφ' ετέρου «ο σημαντικός ρόλος των μεταφορών και της ενέργειας στην εσωτερική αγορά, όπως και του συντονισμού, ο οποίος σταθεροποιεί το τραπεζικό σύστημα». Συγκεκριμένα, το έγγραφο των συμπερασμάτων του *Ευρωπαϊκού Συμβουλίου* (25/26 Μαρτίου 2010) σχετικά με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» υπογραμμίζει ότι «η ΕΕ χρειάζεται μια νέα στρατηγική, βασισμένη σε έναν ενισχυμένο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, προκειμένου να δημιουργηθούν περισσότερη ανάπτυξη και θέσεις απασχόλησης» (Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου 2010, σελίδα 2). Ειδικότερα, η στρατηγική «Ευρώπη 2020» προωθεί τρεις αμοιβαία ενισχυόμενες προτεραιότητες: (α) *Έξυπνη ανάπτυξη (Smart growth)*: προώθηση μιας οικονομίας βασισμένης στη γνώση και την καινοτομία (β) *Βιώσιμη ανάπτυξη (Sustainable growth)*: προώθηση μιας οικονομίας η οποία αξιοποιεί περισσότερο αποδοτικά τους πόρους, μιας οικονομίας περισσότερο «πράσινης» και ανταγωνιστικής (γ) *Κοινωνικά συνεκτική ανάπτυξη (Inclusive growth)*: ενδυνάμωση μιας οικονομίας υψηλής απασχόλησης, η οποία προωθεί την κοινωνική και χωρική συνοχή». Παρόλο που το έγγραφο δεν εξειδικεύει τα σχετικά με την χωρική συνοχή, την αναφέρει ως επιμέρους προτεραιότητα πολιτικής («territorial cohesion solidarity»).

Λίγο αργότερα, το 2011, η «Χωρική Ατζέντα 2020» έθεσε τις παρακάτω προτεραιότητες πολιτικής σχετικά με την χωρική ανάπτυξη: (α) Προώθηση μιας πολυκεντρικής και ισόρροπης χωρικής ανάπτυξης (β) Ενθάρρυνση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στις πόλεις, στις αγροτικές περιοχές και στις περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά (γ) Χωρική ολοκλήρωση στις διασυνοριακές και διεθνικές λειτουργικές περιφέρειες (δ) Εξασφάλιση σφαιρικής ανταγωνιστικότητας των περιφερειών βασισμένης σε ισχυρές τοπικές οικονομίες (ε) Βελτίωση της χωρικής συνδεσιμότητας (connectivity) για τα άτομα, τις κοινότητες και τις επιχειρήσεις (στ) Διαχείριση και σύνδεση των οικολογικών ... και πολιτιστικών αξιών των περιφερειών. Κατά την άποψή μας, η νέα αυτή Ατζέντα δεν διαφέρει ουσιαστικά από εκείνη του 2007. Το κυριότερο νέο στοιχείο είναι ότι *αποδίδεται ακόμα μεγαλύτερη σημασία στην συνδεσιμότητα (connectivity) ανάμεσα στις επιμέρους χωρικές ενότητες*.

Σημαντική συνεισφορά ως προς την προσαρμογή των προτεραιοτήτων πολιτικής για την χωρική συνοχή στην περίοδο της κρίσης είχε η Διακήρυξη της CEMAT του 2010. Η Διακήρυξη τόνισε την σημασία της συνεισφοράς που μπορεί να έχουν οι πόλεις στην οικονομική ανάκαμψη, επειδή μπορεί να προσθέσουν σημαντική υπεραξία όσον αφορά στην καινοτομία (εφόσον πολλές από αυτές αποτελούν κέντρα καινοτομίας). Επισημάνθηκε, επίσης, ότι οι πολιτικές χωρικής ανάπτυξης μπορούν να «συμβιβάσουν» τις άμεσες εφαρμογές, συχνά τομεακές, προτεραιότητες που θέτουν τα κράτη για την υπέρβαση της κρίσης, με πιο μακροπρόθεσμες αξίες και αρχές, όπως είναι η χωρική συνοχή και η αειφόρος χωρική ανάπτυξη.

Τέλος, η 5η Έκθεση Συνοχής (2010), όσον αφορά ειδικότερα στην χωρική συνοχή, ανέλυσε τον ρόλο των αστικών περιοχών, στη βάση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων τους, καθώς επίσης και των ισχυρών σημείων και των αδυναμιών τους. Έδωσε επίσης έμφαση στον λειτουργικό ρόλο των γεωγραφικών ενοτήτων και των περιοχών που αντιμετωπίζουν ειδικά γεωγραφικά και δημογραφικά προβλήματα. Οι κύριοι στόχοι που έθεσε (βλέπε σε παρένθεση ανάλογους στόχους του «Ευρώπη 2020») είναι προσανατολισμένοι στα εξής (βλ. στα συμπεράσματα της Έκθεσης: το μέλλον της πολιτικής συνοχής): (α) Υποστήριξη δράσεων κοινωνικής ενσωμάτωσης (κοινωνικά συνεκτική ανάπτυξη στο «Ευρώπη 2020») (β) Ενδυνάμωση της κοινωνικής καινοτομίας (γ) Ανάπτυξη στρατηγικών καινοτομίας («έξυπνη» ανάπτυξη στο «Ευρώπη 2020») (γ) Διαμόρφωση κατάλληλων σχημάτων παρέμβασης για την αναγέννηση υποβαθμισμένων περιοχών ...

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΚΤΩΝ «ΧΩΡΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ»

Συμπερασματικά, μια ολοκληρωμένη πολιτικής για την χωρική συνοχή η οποία να ανταποκρίνεται στις κύριες χωρικές προκλήσεις στην εποχή μας (βλ. στην ενότητα 2) περι-

λαμβάνει θέματα που μπορούν να καταταγούν με διαφορετικούς τρόπους. Σε όλες όμως τις περιπτώσεις, πρέπει να περιλαμβάνονται οι παρακάτω ομάδες θεμάτων: ανταγωνιστικότητα σε συνάρτηση με την καινοτομία και την απασχόληση, θέματα δημογραφικής και κοινωνικής δομής, περιβάλλον σε συνάρτηση με τα θέματα ενέργειας και κλιματικής αλλαγής, θέματα χωρικής διακυβέρνησης.

Καθένα από τα παραπάνω θέματα προτεραιότητας για τη χωρική συνοχή χρειάζεται να αντιστοιχηθεί με κατάλληλους χωρικούς δείκτες. Ο αριθμός τέτοιων δυνητικά κατάλληλων δεικτών είναι τεράστιος. Χαρακτηριστικά, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος ESPON 2013 INTERCO / Δείκτες χωρικής συνοχής (2012) εξετάστηκαν περισσότεροι από 600 δείκτες οι οποίοι ταξινομήθηκαν ανά θέμα και ανά χωρικούς στόχους των πολιτικών της ΕΕ. Όμως, είναι πολύ περισσότερο χρήσιμο για τους χρήστες των δεικτών χωρικής συνοχής, να μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν ένα μικρότερο αριθμό δεικτών, οι οποίοι να είναι «περισσότερο κατάλληλοι». Μια πρώτη κατηγορία τέτοιων δεικτών είναι διάφοροι «σύνθετοι δείκτες» (composite indicators), οι οποίοι συνθέτουν «απλούς δείκτες» στη βάση απλούστερων αλγορίθμων ή πιο σύνθετων μοντέλων. Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι η μελέτη «Περιφέρειες 2020» (2008) κατασκεύασε σύνθετους χωρικούς δείκτες «ευαισθησίας» («τρωτότητας», vulnerability) ως προς τέσσερις σημαντικές προκλήσεις για τις ευρωπαϊκές περιφέρειες: την παγκοσμιοποίηση, τις δημογραφικές αλλαγές, τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και την "ασφαλή, αειφόρο και ανταγωνιστική ενέργεια".

Μια δεύτερη κατηγορία «πιο κατάλληλων» δεικτών προκύπτει ακριβώς από την «ανάλυση περιεχομένου» των χωρικών προκλήσεων και στόχων χωρικής πολιτικής, όπως αυτή στην οποία προχωρήσαμε. Είναι, σε αυτή την περίπτωση, σκόπιμο, να συμμετάσχουν στην επιλογή και οι δυνητικοί χρήστες των δεικτών. Προκύπτουν έτσι ολιγάριθμοι «βασικοί» ή «κορυφαίοι» κλπ δείκτες χωρικής συνοχής. Η επιλογή τέτοιων δεικτών δεν είναι βέβαια μονοσήμαντη. Το πρόγραμμα INTERCO επέλεξε τελικά, 30 «κορυφαίους» δείκτες («top indicators») σε αντιστοιχία με έξι στόχους «χωρικής συνοχής». Πλεονέκτημα αυτής της «λίστας», είναι ότι διαμορφώθηκε σε συνεργασία με μεγάλο αριθμό ενδιαφερομένων (stakeholders) διαφορετικών κατηγοριών επιστημόνων /ερευνητών, στελεχών της Ε.Ε., πολιτικών κλπ. Βλέπε παρακάτω του έξι στόχους και τους αντίστοιχους δείκτες.

(α) *Ισχυρές τοπικές οικονομίες που διασφαλίζουν ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο*: ΑΕΠ ανά κεφαλή, ποσοστό ανεργίας, δείκτης εξάρτησης μεγάλων ηλικιών, παραγωγικότητα της εργασίας στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες, παραγωγικότητα της εργασίας ανά απασχολούμενο άτομο (β) *Καινοτόμες περιοχές (innovative territories)*: Πληθυσμός ηλικίας 25-64 με τριτοβάθμια εκπαίδευση, δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη, ποσοστό απασχόλησης ατόμων 20-64 ετών (γ) *Δίκαιη πρόσβαση σε υπηρεσίες, στην αγορά και στην απασχόληση*: Πρόσβαση σε υποχρεωτική εκπαίδευση, πρόσβαση σε νοσοκομεία, προσβασιμότητα σε υπηρεσίες χονδρικού εμπορίου, πρόσβαση σε πανεπιστήμιο, δυνητική προσβασιμότητα (potential accessibility) μέσω του οδικού δικτύου, δυνητική προσβασιμότητα μέσω του σιδηροδρομικού δικτύου, δυνητική προσβασιμότητα μέσω του αεροπορικού δικτύου (δ) *Κοινωνική ένταξη και ποιότητα ζωής*: Διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, ποσοστό ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, ανισότητες μεταξύ των δύο φύλων, διαφορά στα ποσοστά ανεργίας γυναικών-ανδρών, δείκτης γήρανσης (ε) *Ελκυστικές περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας και ισχυρού χωρικού (εδαφικού) κεφαλαίου (territorial capital)*: Δυνητική τρωτότητα (potential vulnerability) στην κλιματική αλλαγή, ατμοσφαιρική ρύπανση: PM10, συγκεντρώσεις όζοντος, θνησιμότητα, βιοποικιλότητα, δυναμικό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (στ) *Ολοκληρωμένη (integrated) πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη*: Πληθυσμιακό δυναμικό σε ακτίνα 50 km, καθαρό ποσοστό μετανάστευσης, ένταση της συνεργασίας, βαθμός συνεργασίας, δείκτης πολυκεντρικότητας

Ευχαριστίες

Ορισμένα σημεία της εισήγησης στηρίζονται στην ερευνητική εργασία της Ομάδας ΕΜΠ, η οποία συμμετείχε στο πρόγραμμα ESPON (European Spatial Planning Observation Network) INTERCO: Territorial cohesion Indicators and Indices, το οποίο υλοποιήθηκε

από Διεθνική Ερευνητική Ομάδα με επικεφαλής / Lead Partner το Πανεπιστήμιο της Γενεύης. Βλ. ιδίως στο Annex 5 του Interim Report: «Selection of indicators on the basis of the territorial challenges, the EU policies priorities, the “storylines” and the proposals of stakeholders» (2011) το οποίο συντάχθηκε από τον Μ. Αγγελίδη. Η εισήγηση περιλαμβάνει όμως κατά βάση νέες επεξεργασίες.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- CEMAT / Council of Europe (CoE), 2010, *15th Council of Europe Conference of ministers responsible for spatial / regional planning, Moscow Declaration on “Future challenges: sustainable territorial development of the European continent in a changing world”, Moscow, Russian Federation 8-9 July 2010*
- CEMAT / CoE 2000, *Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent*, adopted at the 12th Session of the European Conference of Ministers responsible for Regional planning on 7-8 September 2000 in Hannover
- Council of European Union, 2006, *Council Decision on Community strategic guidelines on cohesion (2006/702/EC)*, 6 October 2006
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ), 2005, *Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, 22-23 Μαρτίου 2005*
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ), 2001, *Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμπουργκ, 15-16 Ιουνίου 2001*
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ), 2000, *Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, 23-24 Μαρτίου 2000*
- ESDP, 1999, *European Spatial Development Perspective [Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου / ΣΑΚΧ] : Towards balanced and sustainable development of the territory of the EU*, CEC, Luxembourg.
- ESPON 2013 Program / Project INTERCO, 2009-2012, *Territorial Indicators and Indices: Project Specification 2009, Interim Report 2011, Pre-final Report 2011*, ESPON on-line publication www.espon.eu
- European Commission (EC), 2010, *Fifth report on economic, social and territorial cohesion [5^η Έκθεση Συνοχής]; Investing in Europe's future (preliminary version)*, Report from the Commission, November 2010.
- EC, 2010, *Communication from the Commission, EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, March 2010
- EC, 2009, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Sixth progress report on economic and social cohesion*
- EC, 2008, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Green Paper on Territorial Cohesion [Πράσινη Βίβλος για την Χωρική Συνοχή]: Turning territorial diversity into strength*, Brussels 6.10.2008 {SEC(2008) 2550}
- EC, 2007, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Fourth report on economic and social cohesion [Τέταρτη Έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή] – Growing regions, growing Europe*, May 2007
- European Union / Regional Policy, 2008, *Regions 2020: An Assessment of Futures challenges for EU Regions*, Commission Staff Working Document.
- European Union, 2007, *Territorial Agenda (TA) of the European Union, Towards a more competitive and sustainable Europe of diverse regions*, Agreed on the occasion of the Informal Ministerial Meeting in Leipzig on 24/25 May 2007
- European Union, 2011, *Territorial Agenda (TA) of the European Union 2020; Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions - Agreed at the Informal Ministerial Meeting of Ministers responsible for Spatial Planning and Territorial Development on 19th May 2011 Gödöllő, Hungary*
- General Secretariat of the Council, Subject: European Council, Conclusions, Brussels, 25/26 March 2010.*